

IJTIMOYIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ SOHASIDA DAVLAT QO‘LLAB-QUVVATLOVI

Yerjanov Shohrux Kabil o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi
magistratura bosqichi tinglovchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirishda soliq siyosatining tutgan o‘rni va davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan qo‘llab-quvvatlash choralari tahlil qilingan. Ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari uchun yaratilgan soliq yengilliklari, imtiyozlar, ular qo‘llanilishining samaradorligi hamda amaldagi normativ-huquqiy asoslar o‘rganilgan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlar tajribasi misolida soliq sohasida qo‘llab-quvvatlashning muvaffaqiyatli modellari ko‘rib chiqilgan. Muallif tomonidan O‘zbekiston sharoitida ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy jihatdan rag‘batlantirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy tadbirkorlik, soliq siyosati, soliq imtiyozlari, davlat qo‘llab-quvvatlovi, soliq yengilliklari, ijtimoiy biznes, soliq islohotlari, soliq rag‘batlari, iqtisodiy barqarorlik.

Bugungi globallashuv va ijtimoiy tengsizlik sharoitida iqtisodiyotning ijtimoiy yo‘naltirilgan segmentlari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, aholining zaif qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash, bandlikni ta‘minlash va mahalliy muammolarga innovatsion yechimlar taklif qilishda ijtimoiy tadbirkorlik samarali vosita sifatida maydonga chiqmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy tadbirkorlikni iqtisodiy islohotlar doirasida yangi rivojlanish bosqichiga olib chiqish yo‘lida qator tashabbuslarni ilgari surmoqda. Xususan, 2022-yilda “Ijtimoiy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonunning qabul qilinishi ushbu sohaga rasmiy maqom berib, huquqiy asoslarni mustahkamladi. Bunda soliq sohasida qo‘llab-quvvatlovchi mexanizmlar ijtimoiy biznesning barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Amaliyotda soliq yengilliklari va imtiyozlar orqali tadbirkorlarni ijtimoiy yo‘naltirilgan faoliyatga jalb qilish keng tarqalgan. Bunday mexanizmlar orqali davlat, bir tomondan, ijtimoiy muammolarning hal etilishiga ko‘maklashsa, boshqa tomondan esa biznes subyektlarining iqtisodiy faolligini rag‘batlantiradi. Shunday ekan,

maqolada soliq yengilliklarining turlari, ularning ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirishdagi o'rnini va istiqbollari tahlil qilinadi.

Ijtimoiy tadbirkorlik iqtisodiy foydadan tashqari ijtimoiy maqsadlarni ham ko'zlovchi biznes shakli bo'lib, uning barqaror rivojlanishi uchun davlat tomonidan kompleks qo'llab-quvvatlash tizimi zarur hisoblanadi. Soliq siyosati bu jarayonda asosiy vositalardan biri sanaladi, chunki soliq yengilliklari, imtiyozlar va rag'batlantiruvchi mexanizmlar tadbirkorlik subyektlariga moliyaviy yengillik yaratadi hamda ularni ijtimoiy sohada faolroq bo'lishga undaydi.

O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirishga oid birinchi muhim bosqich 2022-yil 28-aprelda qabul qilingan "Ijtimoiy tadbirkorlik to'g'risida"gi Qonun bilan boshlangan bo'lib, ushbu hujjatda ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari, ularning funksiyalari, mezonlari va huquqlari aniq belgilab berilgan. Ushbu qonun doirasida davlat tomonidan ko'rsatiladigan soliq yengilliklari asosiy qo'llab-quvvatlash vositalaridan biri sifatida qayd etilgan.

Ayni paytda O'zbekiston soliq tizimida ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari uchun turli imtiyozlar joriy etilgan. Jumladan, ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari bo'lib ro'yxatdan o'tgan korxonalar foyda solig'idan, mol-mulk va yer soliqlaridan vaqtinchalik ozod etilishi mumkin. Shuningdek, ayrim hollarda ijtimoiy xizmatlar ko'rsatuvchi korxonalar qo'shilgan qiymat solig'idan ham ozod qilinadi. Bu kabi yengilliklar ularning xarajatlarini kamaytirib, faoliyatining ijtimoiy yo'nalishga qaratilishiga zamin yaratadi.

Bundan tashqari, davlat ijtimoiy tadbirkorlik faoliyatini grantlar, subsidiya va byudjetdan tashqari fondlar orqali ham qo'llab-quvvatlamogda. Misol uchun, "Mahalla" va "Yoshlar" jamg'armalari, "Ayollar daftari" kabi dasturlar orqali ijtimoiy ahamiyatga ega biznes loyihalarni moliyalashtirish yo'lga qo'yilgan. Bu holat tadbirkorlik faoliyatida nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi.

Xalqaro tajribaga murojaat qiladigan bo'lsak, Germaniya, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya kabi davlatlarda ijtimoiy tadbirkorlik uchun maxsus soliq toifalari va ajratmalar joriy etilgan. Masalan, Buyuk Britaniyada "Community Interest Company" (CIC) maqomiga ega subyektlar an'anaviy biznesdan farqli tarzda soliqqa tortiladi va ularga grantlar, soliq kreditlari ajratiladi. O'zbekiston ham ana shunday tajribalarni o'rganib, o'z soliq tizimiga moslashtirilgan shaklda joriy etmoqda.

Shu bilan birga, mavjud imtiyozlarning samaradorligi ham muhim masala hisoblanadi. Ayrim hollarda soliq yengilliklaridan faqat yirik va tizimli korxonalar foydalana olmoqda, kichik tadbirkorlar esa bu imtiyozlarga to'liq erisholmayapti. Bu esa amaliyotda tengsizliklarni yuzaga keltiradi. Shu bois, imtiyozlar tizimini yanada shaffoflashtirish, raqamlashtirish asosida monitoring qilish, hamda mahalliy darajadagi soliq organlari bilan ijtimoiy tadbirkorlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarurati tug'iladi.

Yana bir muhim jihat shuki, ko'plab ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari mavjud soliq yengilliklari haqida yetarlicha xabardor emas. Bu esa imtiyozlardan foydalanish ko'lamini cheklab qo'yadi. Shuning uchun davlat organlari, xususan, Davlat soliq qo'mitasi va Bandlik vazirligi tomonidan tadbirkorlar uchun axborot kompaniyalari, konsultatsiya markazlari, onlayn xizmatlar tashkil etilishi zarur. Shu tariqa nafaqat soliq yengilliklari targ'ib qilinadi, balki ularning amalda qo'llanilishi va ta'siri oshadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, ijtimoiy tadbirkorlikni soliq mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Bu nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'sishiga, balki jamiyatda ijtimoiy adolat, inklyuzivlik va ijtimoiy himoya tizimining kuchayishiga xizmat qiladi. Shu bois, soliq siyosatini ijtimoiy tadbirkorlik ehtiyojlariga yanada yaqinlashtirish, ularni rag'batlantiruvchi mexanizmlarni takomillashtirish va xalqaro tajribalarni mahalliy sharoitlarga moslashtirib joriy etish bugungi kundagi dolzarb vazifalardan biridir.

Ijtimoiy tadbirkorlik – bu iqtisodiy foyda bilan bir qatorda jamiyatda dolzarb bo'lgan muammolarga yechim taklif qiluvchi faoliyat turidir. Uning rivojlanishi ko'plab ijtimoiy vazifalarni yengillashtiradi, ayniqsa ishsizlik, nogironligi bo'lgan shaxslar, ayollar va yoshlar bandligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur faoliyat turini qo'llab-quvvatlashda soliq siyosati samarali vositalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

Tahlillardan ma'lum bo'ldiki, O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy tadbirkorlikni soliq orqali rag'batlantirish borasida muhim huquqiy va institutsional asoslarni yaratgan. Jumladan, soliq imtiyozlari, yengilliklar, grantlar va subsidiya shaklidagi moliyaviy qo'llab-quvvatlashlar bu sohaga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, mavjud mexanizmlarning amaliyotda samarali ishlashi uchun axborot tarqatuvchi tizimlar, nazorat va monitoring mexanizmlari, shuningdek, xolis baholash tizimi ham takomillashuvi zarur.

Xalqaro tajribalar asosida shuni aytish mumkinki, ijtimoiy tadbirkorlikni soliqqa tortishda differensial yondashuv, moslashtirilgan soliq toifalari va davlat-sheriklik modeli orqali rivojlantirish eng samarali yondashuvlar sirasiga kiradi. O‘zbekiston ham bu yo‘nalishda izchil islohotlarni amalga oshirishda davom etmoqda.

Kelgusida soliq siyosatini yanada takomillashtirish, xususan, ijtimoiy tadbirkorlar ehtiyojiga mos va oddiy tartibga ega imtiyozlarni belgilash, raqamli xizmatlar orqali shaffoflikni oshirish, hamda ijtimoiy innovatsiyalarga sarmoya kiritgan tadbirkorlarni alohida rag‘batlantirish orqali soha rivojini yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Bu esa nafaqat ijtimoiy tenglikni ta‘minlaydi, balki iqtisodiy barqarorlikka ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ijtimoiy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonuni, 2022-yil 28-aprel.
2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (amaldagi tahriri).
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi PQ–167-sonli qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi ma‘lumotlari.
5. “Ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyasi”, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi, 2023.
6. Musaeva, N. “Ijtimoiy tadbirkorlik va soliq imtiyozlari: amaliy tahlil”, Moliyaviy tahlil jurnali, 2022.
7. Karimova, G. “Ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari uchun soliq yengilliklari”, TDIU ilmiy axborotnomasi, 2023.
8. Islomova, M. “Ijtimoiy korxonalar uchun soliq rag‘batlantirish siyosati”, Buxoro DU jurnali, 2021.
9. European Commission. “A map of social enterprises and their eco-systems in Europe”, 2020.
10. OECD (2022). “Taxation and Social Enterprises: International Approaches”.
11. World Bank. “Doing Business in Uzbekistan”, 2023-yilgi hisobot.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

